

# Skrivefabrikken for tunghørte og døve

Prosjektnummer hos Dam: 2018/HE1-210866

Sluttrapport for 2018-2019-2020-2021



Prosjektleder: Rita Lindanger  
Styringsleder Rezan Saleh



## Forord

Skrivefabrikken har utviklet og produsert tekster til en bok/antologi. Antologien er skrevet av døve og tunghørte som har norsk talespråk eller tegnspråk som morsmål.

Tunghørte og døve har gjennom historien blitt sett på som dumme og plassert på siden av familie og samfunn. Selv Aristoteles trodde at døve og sterkt tunghørte ikke kunne tenke og ikke trengte skolegang.

Jo mindre hørsel, dess vanskeligere å begripe lydene som omgir oss. For det er viktig for alle å delta i det store kommunikasjonsfellesskapet, i alt som er i bevegelse og som gir mening, i ansiktsuttrykkene, i ord som dannes med tungens og leppenes bevegelse. Livet blir fort krevende når det må leves i spørsmålsteget rikt. Hva er det som sies? Hva er det som skjer?

I et liberalt demokrati som vårt er det viktig at representanter for en stor gruppe som døve og tunghørte deltar i den offentlige samtalen - i den borgerlige offentligheten (Jürgen Habermas *Borgerlig Offentlighet: dens fremvekst og fall*. Den norske Bokklubben Oslo 2005.)

Til sammen atten nye skjønnlitterære stemmer gir antologien/boken *Støyen i stillheten* - leseren en rekke unike innblikk i det lydløse livet der stemmer er uhørt og tegn er tale. Arbeidet gjennom fire år har resultert i boken «*Støyen i stillheten*» - uhørte noveller som utgis på Solum Bokvennen. Utgivelsen er støttet av stiftelsen Dam og HLF som er våre samarbeidspartnere.

Novellene som Skrivefabrikken har produsert er som et lite Asbjørnsen & Moe eventyr, der de to kjente eventyrforfatterne samlet inn fortellinger i Norge. Prinsippet var «fortæl som folket». Dette prinsippet har vi adoptert. I Skrivefabrikken har vanlige døve og tunghørte skrevet sine egne fortellinger.

En stor takk til HLF, fagsjef prosjekt Steinar Birkeland for raushet, positivitet og faglig støtte. En stor takk til Stiftelsen Dam for finansiell støtte. Jeg takker særlig prosjektansvarlig, teaterviter/ Ibsenforsker Rezan Saleh som med varmt engasjement har vært med oss fra start til slutt. Du har også lært oss Ibsen å kjenne! Vi takker særlig Erling Kittelsen for manusworkshop og for nyttige tilbakemeldinger på tekst. En takk til Merete M. Andersen og Thorvald Steen for inspirerende skrivekurs og foredrag. Takk til Tolketjenesten Oslo og Akershus for skrivetolkning og tegnspråktolkning på samlinger! Takk til Kirsti Solbakk som rekrutterte skrivende ungdom fra Briskeby videregående skole. Takk til Arve Dypaune og Linda Havnås Pedersen. En stor takk skylder vi Leser søker Bok, ved Hanna B. Bugge for skrivekurs og tilbakemeldinger. En stor takk til forlagssjef Gunnar Totland og Solum Bokvennen for troen på tekstene, og for bidrag til utgivelse.

Den største takken går til forfatterne av boken som har gitt alt til skrivekunsten.

30.01. 2022

Prosjektleder Rita Lindanger

## SAMMENDRAG

Etterspørsel og behovet for skjønnlitteratur på norsk som tematiserer/utforsker hørsel og døvhet er bakgrunnen til at dette prosjektet vokste frem. Mange døve og tunghørte sitter inne med erfaringer som er gull verdt i et skjønnlitteraturprosjekt.

Det var et ønske om å sette i gang et skriveverksted for å øke mengden av skjønnlitteratur med døve eller tunghørte hovedpersoner. Kunne det skrives på en interessant og levende måte som vekker nysgjerrighet og kunnskap?

Skjønnlitteratur gir kunnskap fordi den kan uttrykke tankene til det enkelte menneske. Tap av lydoppfattelse er en individuell erfaring. Ingen hører helt likt, for eksempel; ingen oppfatter musikk likt, noen kan oppfatte lyd i diskant andre i bassen, mens andre ikke hører en lyd.

Å skrive skjønnlitterært om tunghørte og døve er som å bevege seg på dypt vann fordi begrepene er få. Hvordan skal det diktes og fabuleres om begreper som hørselshemmet, tunghørt, døv og døvblitt slik at disse ordene glir mer eller mindre naturlig inn i det skjønnlitterære språket?

Å utgi en bok med noveller som nesten ingen forlag utgir er et hårete mål. Med en visshet om at prosjektet kunne komme til å bli komplisert å gjennomføre, var det interessant og stimulerende å møte en meget engasjert gruppe med tunghørte og døve med sterk en tro på prosjektet. Med et slikt utgangspunkt hadde vi et håp om å lykkes.

### Målsetting og målgruppe

Hovedmålet var å skrive antologi/bok med noveller på høyt litterært nivå.

#### Målsetting

- Å øke ytringsmulighetene for døve og tunghørte
- Opprette et miljø som inspirerer til manusutvikling.

#### Tiltak som ble satt i gang

- Skriveverksted.
- Skrivekurs.

#### Litterære mål

- Perspektivet: Å skrive gjennom «døve» briller. Bygge ikke-hørende hovedpersoner/figurer.
- Lett å lese, tydelig fortellerstemme og tydelige hovedpersoner.

#### Målgruppe

- Primærmålgruppe; Døve og tunghørte fra ungdomsskolealder og oppover.
- Sekundærmålgrupper: Den brede lesekretsen i Norge.

### Gjennomføring

Skrivefabrikken har hatt en pågående og dynamisk prosess med manusutvikling gjennom fire år. Prosjektet rekrutterte språksterke skribenter hovedsakelig gjennom sosiale medier. Utgangspunktet var å etablere en kjernegruppe på fem forfattere. På grunn av den store interessen for å skrive endte det med en forfattergruppe på atten deltakere med aldersspenn fra 17 til 93 år. Deltakerne ble delt i intern og ekstern gruppe, der interne som kom Oslo/Viken-området møtte fysisk på samlinger, mens eksterne bosatt spredt i landet arbeidet selvstendig med egen tekst.

Opgaven som ble gitt: Å skape døv eller tunghørt hovedperson. Fortellingen beskrives gjennom hovedpersonens synsvinkel. Ut over har det har ordet vært fritt. Prosessen startet med å utvikle ide og bygge litterær hovedperson. Deretter fulgte en manusprosess der fortellingen skrives og redigeres.

Skrivefabrikken inviterte anerkjente forfattere til å holde kurs. Disse ga fem ulike innføringer i skrivekunsten. Prosjektledelsen gjennomførte egne skrivekurs og manusworkshop. Samlet var det fjorten samlinger over fire år. Ut over det har prosjektleder hatt individuelle møter med deltakerne og det er gjennomført selvstendige gruppeaktiviteter.

Det var viktig at skriveprosessen var lystbetont. Selv om prosessen har vært dynamisk og produktiv har det også vært en ganske tøff prosess. Nåløyet er svært trangt i forlagsbransjen. Skrivefabrikken sendte «manusbanken» til mange forlag og ble refusert mange ganger. Covid 19 hindret fysiske møter og samlinger.

Den dynamiske prosessen ble etter hvert fleksibel. Noen ville skrive alene mens andre hadde mer behov for en interaktiv prosess med tilbakemeldinger. Det ble også satt i gang opplesningsprosjekt for interne deltakere. Opplesningene ga liv til tekstene.

Etter to års manusutvikling ble manusbanken antatt av anerkjent forlag. Etter det gjennomgikk prosjektet en lang periode med kvalitetssikring i samarbeid med forlaget. På grunn av Covid 19 måtte forlaget nedbemanne. Manusbanken ble liggende i produksjonskø lenge. Forlaget har gjennomført kvalitetssikring som deltakerne har godkjent. Samtlige skribenter har gitt godkjennelse til utgivelse.

Samlingene og kursene ble skrive- og tegnspråktolket. Det ble laget et eget kompendium til deltakerne basert på referater og PowerPoint fra samlinger og kurs.

#### **Effekter /resultat**

- Deltakerne har erfart en manusprosess.
- Det er et litterært mestringsprosjekt.
- Boken ble antatt av Solum Bokvennen.
- Boken selges i de store bokkjedene og i den norske bokklubben.

#### **Oppsummering og videre planer**

Antall Skribenter i Skrivefabrikken økte fra fem til 18. At det ble gitt rom for tid, fleksibilitet og en dynamisk prosess, økte skrivelysten. Skrivefabrikken produserte en bok/Antologi på 370 sider med 24 noveller + dikt. Summen av hardt og langvarig arbeid førte prosjektet i mål.

Flere av deltakerne føler tilknytning til Skrivefabrikken. Det kan være tungt og ensomt å skrive alene. Noen skriver på nye manus og flere ønsker å skrive mer. Noen sliter naturligvis med å skrive alene og etterspør varig skriveverksted.

Grunnlaget til et skrivemiljø er lagt. Forfattergruppen vil fortsette å møtes. Det er også ønske om å realisere opplesningsprosjektet basert på bokens tekster.

## INNHold

Bakgrunn.....	6
Målsetting og målgruppe.....	7
Litterære mål.....	7
Gjennomføring .....	8
Deltakerne – forfatterne.....	9
Kurs.....	10
Tilrettelegging.....	10
Innhold - bok.....	11
Metode.....	11
Interaktiv/dialogisk prosessmetode.....	11
Utviklingen- tidsplan.....	12
Ny metode: Fleksibel dynamisk manusprosess.....	13
Tilbakemeldinger på manus.....	14
Redigering.....	15
Forfatterne - egne aktiviteter.....	15
Prosjektleders individuelle arbeid.....	15
Andre Aktiviteter.....	16
Manusprosessen – hindringer.....	16
Tiltak - måloppnåelse.....	17
Resultat - Samarbeid med Solum Bokvennen.....	17
Spredning og distribusjon.....	17
Resultatvurdering.....	18
Avvik fra prosjektbeskrivelsen.....	18
Oppsummering - konklusjon.....	18
Nytte.....	20
Fremover.....	20
Organisering.....	21
Vedlegg – evaluering.....	23
Utdrag – tekster.....	28
Prosjektets deltakere.....	31

## Bakgrunn

Etterspørsel og savnet etter skjønnlitteratur på norsk som tematiserer/utforsker hørsel og døvhet er et sentralt utgangspunkt for prosjektet. Mange tunghørte og døve sitter inne med ulike erfaringer som er gull verdt for et skjønnlitteraturprosjekt. En gjenkjennelig fortelling kan si noe om hvem du er, og kan også si noe om at du ikke er alene i verden.

Livsfortellinger er fortellinger fra eget liv. Slike fortellinger kan utvikles gjennom samtalepartnere. Livsfortellinger er kommet mer og mer i søkelyset både gjennom sosiale medier, biografier og innen brukerorganisasjoner og grupper som mer eller mindre flagger «annerledes» identitet. Dette ser vi i kampanjer og info fra HLF, HLFU og Briskeby videregående skole; der skam synliggjøres gjennom forbilder som står frem på en offensiv måte. Skrivefabrikken er et skriveverksted der livserfaringer er viktig materiale til skjønnlitteraturen.

Prosjektleder har tidligere jobbet med filmmanus og TV-drama der arbeidet med å utforme tydelige hovedpersoner var sentralt i arbeidet. Denne metoden bidrar til at dialog og handling blir mer ekte/gjenkjennelig. Fra dette arbeidet med filmmanus for mange år siden oppsto ideen til å skrive gjennom «døve briller», det vil si å skape solide døve og tunghørte karakterer. For å realisere dette var det nødvendig å sette i gang et manusutviklingsprosjekt. Etter å ha luftet ideen for fagsjef hørsel Steinar Birkeland i HLF tok det noen år å utvikle prosjektideen. Tidlig i 2018 var ideen moden nok til å prøves ut gjennom prosjektet Skrivefabrikken. Hørselshemmede skulle skrive novellene selv. Å sette i gang kurs og manusprosesser ble mulig å gjennomføre via et godt samarbeid med HLF. Med finansiell støtte fra Stiftelsen Dam ble prosjektet Skrivefabrikken opprettet.

Språk er makt. Språk læres via hørsel for de aller fleste. Tunghørtes og døves problemer med å lære norsk språk har gjort at de ikke hatt så lett for å delta i den offentlige samtale. Når du er döv eller tunghørt får du ikke inn språk på samme måte som vanlige mennesker. Dette har det gjort vanskeligere for hørselshemmede å lære å skrive. Dette er kanskje en grunn til at det er så lite skjønnlitteratur med døve og tunghørte hovedpersoner.

Tunghørte og døve er interessante som hovedpersoner i skjønnlitteratur fordi mennesker er en svært sosial og kommuniserende art. Med hørselshemningen handler kampen om å få delta i kommunikasjonsflyten og i samfunnsdebatten. De aller fleste tunghørte og døve strekker seg så langt de klarer for å delta i det store kommunikasjonsfelleskapet i 'den borgerlige offentligheten'.

Lyddoppfattelse hos hørselshemmede og døve er forskjellig. For eksempel: Ingen oppfatter musikk likt. Noen kan oppfatte noe i diskant andre i bassen, mens andre ikke hører en lyd. Bak hørselshemningen kan den enkelte i tillegg slite med andre symptomer som f.eks tinnitus, meniere eller slitenhet. Ulike erfaringer med hørselshemning vil naturligvis prege hovedpersonene i tekstene.

Oppvekst og erfaringer fra barndom er kjernestoff til mange etablerte forfattere. Skrivefabrikken har intet vært unntak. Hvorfor ble ting som det ble. Hvorfor mennesker er som de er. Å lese og gjenkjenne problemene gjør leserne litt bedre rustet til å håndtere livet.

Å tematisere begreper som knytter seg til hørselshemming er som å bevege seg på dypt vann. Hvordan skrive om begreper som tunghørt, døv og døvblitt slik at disse begrepene hører naturlig eller organisk hjemme i det skjønnlitterære språket?

Med en visshet om at prosjektet kunne komme til å bli komplisert å gjennomføre, var det likevel sterk en tro på prosjektet i en meget engasjert forfattergruppe. Å utgi en bok med noveller som nesten ingen forlag utgir, er et hårete mål. Sterk motivasjon og langsiktig utvikling kom å bli avgjørende for å realisere en bokutgivelse.

Skrivefabrikken består av en mangfoldig og dynamisk gruppe med døve og tunghørte forfattere. Med et slikt utgangspunkt hadde vi et håp om å lykkes.

## **Målsetting og målgruppe**

For å nå hovedmålet; å utgi en bok/antologi, ble det opprettet en skrivefabrikk med skribenter, ressurspersoner og fagpersoner som bisto under manusutvikling.

### Målsetting

- Å skrive noveller på høyt litterært nivå.
- Øke ytringsmulighetene for gruppen av tunghørte og døve.
- Tilrettelegge, skape nettverk som kan komme til nytte for manusutvikling nå og fremover.
- Skape kontakt og kommunikasjonsflyt mellom døve og tunghørte.
- Skape kommunikasjonsflyt mellom tunghørte/døve og hørende.
- Beskrive funksjonsdyktigheten kontra funksjonshemmingen.
- Bidra til å gi nyansert kunnskap om tunghørte/døve.

### **Litterære mål**

- Perspektivet: Å skrive gjennom «døve» briller. Bygge ikke-hørende hovedpersoner/figurer. Dette er også et forsøk på å bidra til en bredere erkjennelse av hva det vil si å være menneske i vår moderne epoke.
- Lett å lese, tydelig fortellerstemme og tydelige hovedpersoner.

- Kunstnerisk ambisjon. Originalitet og nyskapning. Lov til å dikte. Noveller behøver ikke å være faktabasert, men gjerne gjenkjennelig.
- En stor manusbank med ulike noveller.
- Øke skrive- og leselyst.

## Målgruppen

Primærmålgruppe: Døve og tunghørte fra ungdomsskolealder og oppover i årene. Målgruppen er mangfoldig fra lett tunghørte til tegnspråkdøve og utgjør 14 % av beboerne i Norge. Et eksempel på dette er at mange tunghørte/døve er talespråklige og tilhører et hørende miljø. For denne gruppen er munnavlesning, universell utforming, høreapparater og CI viktig. Den andre gruppen tilhører døvemiljøet med tegnspråk som (viktigste) kommunikasjonsform.

Sekundærmålgrupper: Den brede lesekretsen i Norge.

## Gjennomføring

Det har vært en pågående prosess gjennom fire år med manusutvikling og manusproduksjon. Samlet var det fjorten samlinger (inkludert matservering). Det er også gjennomført individuelle møter og selvstendige gruppeaktiviteter. I løpet av de siste to år har tekstene vært gjennom kvalitetssikring.

Skrivefabrikken har etablert en forfattergruppe, intern ressursgruppe, har arrangert skrivekurs og har gitt veiledning og tilbakemeldinger på tekst.

Det var av stor betydning at gruppen var dynamisk fra tidlig av. Skrivefabrikken ønsket ikke å ekskludere skribenter underveis. Samtlige hadde veldig interessante ideer. Deltakerne har hjulpet og støttet hverandre frem under manusutviklingen og har vært de viktigste ressursene for prosjektet.

Noen av skribentene har vært svært aktive internt, mens andre har skrevet selvstendig/eksternt. Noen var raske med ide og innhold til novellen, mens andre trengte tid. Noen ble fortære ferdig, mens andre trengte lengre tid.

Dette prosjektet har lagt vekt på fleksibel tilpasning for en dynamisk og mangfoldig gruppe. Det har også vært av betydning å gjøre manusprosessen hyggelig og sosialt, det vil si lystbetont.



## Deltakerne – forfatterne

Utgangspunktet var å etablere en kjernegruppe på fem forfattere. Prosjektet rekrutterte språksterke deltakere hovedsakelig via sosiale medier. Minst to av dem har utgitt bok før. Ved oppstarten hadde vi elleve påmeldte de fleste fra Oslo/Viken-området. På grunn av den store interessen for å skrive endte det med en forfattergruppe på sytten deltakere med aldersspenn fra 17 til 93 år, og med prosjektleders deltakelse ble det atten forfattere. Deltakerne ble delt i intern og ekstern gruppe, der interne som kom fra Oslo/Viken-området møtte fysisk på samlinger, mens eksterne bosatt spredt i landet arbeidet selvstendig med sin egen tekst.

Kandidatene hadde en sterk interesse for skriving og fremsto som ressurssterke og språktrygge. Flere hadde universitetsutdannelse. Kandidatene var i full jobb, studier og aktive med egne prosjekter.

1. Mette Senn (f. 1972): Studerer master i spesialpedagogisk rådgivning – audiopedagogikk ved UiO. Medfødt med moderat/alvorlig hørselstap og er tredjegerasjon. Fikk høreapparater seks år gammel.
2. Maria Novikova (f. 1988): Tredje generasjonsdøv. Medisinsk tunghørt. Døv identitet. Bachelorgrad i språk og kultur. Praktisk-pedagogisk utdanning i tegnspråk, engelsk, japansk. Alenemor til to barn, 4 år og 10 år. Russer. Stolt norsk statsborger. Aktiv gamer.
3. Irene R. Størkersen (f. 1959): Forfatter, spesialpedagog, firebarnsmor og bestemor til åtte. Fikk som toåring meslinger og ble nesten döv.
4. Thorbjørn Johan Sander (f. 1928): Ble döv da han var ni år gammel. Gikk på døveskole. Typograf. Redaktør. Forfatter.
5. Kirsti Solbakk (f. 1964): Norsk lærer på Briskeby videregående skole. Har bodd på Island og i Myanmar. Tunghørt og döv på ett øre. Fra Ålesund.
6. Finn Arild Thordarson (f. 1974): Sivilingeniør og sosial entreprenør. Grunnlegger av Supervisuell-konsernet i Sandefjord. Har vært helt döv hele livet.
7. Ida Johanne Haaland (f. 1984): Bosatt på Karmøy. Døv. Barne- og ungdomsarbeider med tilleggstudium i miljøarbeid. Liker kunst og litteratur.
8. Hilde Gjermundrød (f. 1986): Fra Sandefjord. Privatpraktiserende psykolog, fagleder og tegnspråkkonsulent. Født döv og snakker fem språk.
9. Jannicke B. Kvitvær (f. 1988): Tredjegerasjonsdøv. Tidligere redaktør for *Døves Tidsskrift*. Snakker seks språk flytende. Bosatt i Stockholm og jobber til daglig som frilanser.
10. Knut Helge Størkersen (f. 1957): Utdannet skipsmaskinist og foterapeut. Har tinnitus. Far til en sønn. Fra Harstad
11. Solfrid Ohm (f. 1958): Høyskolegrad i Edb og systemering. Grunnfag i psykologi. Døv, men snakker normalt. Fra Haugesund.
12. Lena M. Tønder (f. 1975): Adjunkt og seniorrådgiver ved Statped og masterstudent ved NTNU. Sterkt tunghørt og daglig tegnspråkbruker.
13. Majken Janne Wessel (f. 1989): Har vokst opp med en mamma som er nesten döv. Fra Drammen.

14. Lin Emilie H. Bakken (f. 2001): Gått på Briskeby videregående skole for hørselshemmede og har diskanttap.
15. Stine Stensrud (f. 2002): Gått på Briskeby skole. Født tunghørt. Er svært interessert i musikk og sang. Fra Skreia på Toten.
16. Dina Mari Laupstad (f. 2002): Tidligere elev på Briskeby videregående skole. Har spilt i band i snart 7 år. Selv om hun er døv på begge sider og bruker Cochlea implantater, er musikk for hun den beste lyden som finnes. Fra Andenes i Nord-Norge.
17. Anne-Margrethe (f. 2001): Studerer sosiologi og kriminologi. Énsidig døv siden elleveårsalder.
18. Rita Lindanger (f. 1964): Redaktør for «Støyen i stillheten». Musiker og manusforfatter. Har tidligere skrevet filmmanus. Sterkt tunghørt fra fem år, og døv fra 28 år, fikk CI implantat i 2017.

## **Kurs**

Skrivefabrikken inviterte anerkjente forfattere. Disse ga ulike innføringer i skrivekunsten. Prosjektledelsen gjennomførte egne skrivekurs og manusworkshop.

Prosessen startet med ideene til den enkelte. Deretter å bygge hovedperson og bipersoner.

Oppgaven som ble gitt: Å skape døv eller tunghørt hovedperson.

Det var av betydning at forfatterne ble godt kjent med hovedpersonene i novellen de skriver fordi dette bidrar til at dialog og handling kan bli mer ekte og gjenkjennelig. Fortellingen beskrives gjennom hovedpersonens synsvinkel. Ut over har det har ordet vært fritt. De fleste forfatterne har tatt utgangspunkt i egne erfaringer. Handling og dramatisering er utviklet underveis i manusprosessen.

## **Tilrettelegging**

Kursene har vært skrivetolket og tegnspråktolket. Det har vært relativt god dekning av tegnspråktolker og skrivetolker særlig i oppstarten. Samlingene måtte foregå på kveldstid da det var mindre tilgjengelighet på tolker. Det var viktig at deltakerne kunne føre dialog mellom talespråklige og tegnspråklige tunghørte og døve. Etter hvert ble det mulig å kommunisere uten tolker.

Vi undersøkte muligheten til å få bildetolk, der eksterne deltakere kunne få mulighet til å delta på samlingen via skjerm. Det ble for komplisert for tolketjenesten på grunn av stor gruppe, noe som ville kreve stram regi. Referater og kompendium fra kurs og samlinger ble en erstatning. Det var av stor betydning å inkludere de som ikke kunne delta fysisk.

Prosjektet har kompensert ved å lage fylldige referater fra samlinger/kurs. Dette foreligger i et kompendium tilgjengelig for deltakerne.

## **Innhold - bok**

I startfasen leverte flere av forfatterne tekster som tematiserte oppvekst og tiden på grunnskolen. Bidragene bekrefter inntrykket av at oppvekst og skole har vært særdeles vanskelig for hørselshemmede på grunn av manglende tilrettelegging i en fase da livs- og samfunnsoppgavene skulle læres. Når det var umulig å oppfatte eller få delta i læringen, ble læringen og livet krevende. Ut over oppvekstfortellinger er tema i tekstene varierte. Fortellingene er hentet fra nær fortid, noen få med fjern fortid, men med hovedvekt på samtiden og nær samtid. Variasjon i novellene har gitt en fin dynamikk. Hver og en novelle har egen fortellerstemme.

## **Metode**

Med atten forfattere har skriveprosessen naturligvis vært ulik for den enkelte.

Skribentene har skrevet på fritiden. Det var viktig at prosessen var fleksibel og lystbetont. Tidsfrister og deadline drev frem prosessen. Skriveformen varierte underveis. Ikke alle hadde kapasitet til å holde fristene på grunn av jobb, skole, eksamener og forpliktelser.

Prosessen med manusutvikling ble etter hvert fleksibel. Noen skrev alene mens andre hadde mer behov for en interaktiv prosess med tilbakemeldinger. Det var av vesentlig betydning at deltakerne var trygge til å dele tekstene til et bokprosjekt.

## **Interaktiv/dialogisk prosessmetode**

Metoden skildrer gruppearbeid, dialog og samarbeid i manusprosessen.

Det har ikke vært enkelt å forholde seg til en spesifikk metode fordi deltakerne hadde ulik bakgrunn og ulik skrivemetodikk, og også fordi forfatterne deltok internt eller eksternt.

Prosjektet var bevisst på å skildre enkeltkarakterers univers. Fortellingsmetodikken har vært synsvinkelen forfatteren har valgt.

## **Utvikling - tidsplan**

Fire års prosjektarbeid kan grovt beskrives slikt:

Ide - bygge hovedperson – handling/dramatisering- redigering- samarbeid med forlag – manusvask- godkjenning – utgivelse.

Vår 2018. Fem samlinger i det første semesteret. ‘

Ideer og faglig input; intensive skrivekurs med ulike etablerte forfattere; ulike innfallsvinkler til å skrive skjønnlitterært.

- a) Erling Kittelsen: Workshop: Deltakerne presenterte sine manusideer:
- b) Intervju med den enkelte deltaker om ideene deres. Strategier til den enkelte på ideene.
- c) Merete Morken Andersen; svært intensivt skrivekurs og om skrivemetoder, basert på «Den store skriveboka»
- d) Leser søker bok. Hanna B. Bugge. Skrivekurs i å skrive enkelt, tydelige hovedpersoner, fortellerperspektiv.
- e) Erling Kittelsen; innlevering av tekst. manusworkshop; muntlig tilbakemelding fra Kittelsen.
- f) Thorvald Steen. Skrivekurs. Om å skrive med utgangspunkt i sitt liv.

Resultat: Syv manus ble levert.

Høst 2018: Tre samlinger i andre semesteret.

Vi kaller andre semesteret for modningsprosess fordi skribentene jobbet intensivt med sine manus.

To samlinger der prosjektleder holdt manusworkshop/ tilbakemeldinger på tekst. Styringsleder Rezan Saleh holdt også foredrag om Henrik Ibsens kvinner med utgangspunkt i hvordan han startet å skrive.

Manusworkshop med Erling Kittelsen med tilbakemeldinger på tekster.

Resultat: Tretten innkomne manus, en manusbank med noveller er etablert. Vi sendte manuset til fire anerkjente forlag.

2019 - Fire samlinger.

I 2019 begynte redigeringsfasen – en manusbank begynner å vokse. I denne fasen var det større grad av selvstendig arbeidsprosess.

Faglig input i denne fasen:

- Leser søker bok med Hanna B. Bugge holdt kurs i redigering.
- Merete Morken Andersen holdt kurs i redigering.
- Finn Arild Thordarson holdt foredrag om Supervisuell og prosjektarbeidet der.

Det var ikke enkelt å forholde seg til en metode fordi deltakerne hadde ulik skrivebakgrunn. Deltakerne hadde forskjellige skrivefaser. Noen ville fokusere alene på eget manus mens andre hadde mer behov for å dele tekstene og få tilbakemelding. Flere ønsket ikke å dele manus med gruppen underveis. Deling av manus var frivillig og taushetsbelagt.

Interaktiv/dialogisk prosessmetode var mest til nytte for deltakere som møtte fysisk og for de som delte manus med deltakerne. Det var pågående prosess med tilbakemeldinger og debatt om manusoppgavene i den interne gruppen. Noen hadde overskudd til å lese og å gi skriftlige tilbakemeldinger på andres manus, mens resten var for travle til det. Tilbakemeldinger kunne også stoppe opp manusutviklingen til den enkelte. Prosessen ble etter hvert rettet mot behovene til den enkelte skribent.

Evaluering: Basert på erfaringen kom vi frem til:

Interaktiv/dialogisk prosessmetode ble for mange av forfatterne erstattet med:

### **Ny metode: Fleksibel dynamisk manusprosess**

Flere begynte å jobbe eksternt med manus på grunn av lang reisevei og flytting ut av Oslo-området. Referater/kompendium ga deltakerne tilgang til innhold fra samlinger/kurs. En intern kjerne på seks deltakere møtte ofte opp på samlingene. Så kom Covid 19 som hindret fysisk samlinger og gruppeaktiviteter.

Noen ønsket veiledning fra erfarne forfattere. Dette var en kostbar tjeneste. Prosjektledelsen søkte Fritt Ord om midler til formålet. Det kom negativt svar på søknaden.

Deltakerne som var klare for det leverte manus i forkant av samlingene og fikk tilbakemeldinger.

Redigeringsutviklingen utgjorde naturligvis en stor del av dette semester.

- a) Tilbakemeldinger på manus fra prosjektleder.
- b) Tilbakemelding fra deltakerne.
- c) Redigeringskurs med erfarne forfattere (2 samlinger).
- d) To av forfatterne fikk tilbakemelding på egen tekst fra Leser søker på bok.

Resultat: Refusjon fra samtlige forlag: Sytten innkomne og oppdaterte manus ble sendt til fem nye ulike forlag: Dette endte også med refusjon.

## 2020 – **Gjennombruddet** - To samlinger. Selvstendig arbeid.

Etter to års manusutvikling ble 'manusbanken' antatt av forlaget Solum Bokvennen tidlig i 2020. Etter gjennomgikk prosjektet en lang periode med kvalitetssikring i samarbeid med forlaget. På grunn av Covid 19 måtte forlaget nedbemanne. Manusbanken ble liggende i produksjonskø lenge. Forlaget har gjennomført kvalitetssikring som deltakerne har godkjent. Samtlige skribenter har gitt godkjenning til utgivelse.

- Møter med forlagssjefen.
- Deltakerne fikk siste mulighet til å redigere frem til i forlagets deadline 1. juni 2020. På tampen kom tekster fra elever på Briskeby videregående skole for hørselshemmede.
- Oppdatert manusbank med 24 noveller.

## 2021 - En fysisk sammenkomst hjemme hos en av deltakerne. Forberedelse til utgivelse.

- Manusvask. Deltakerne gikk gjennom manusmask med forslag til rettelse.
- Kvalitetssikring.
- Evaluering, deltakerne.

## **Tilbakemeldinger på manus**

Det er et eget fagområde å gi tilbakemelding på manus, denne delen av manusutviklingen var krevende og også viktig for fremgangen. Leseropplevelsen er ulik. Prosjektet hadde som formål:

- Varsom behandling av ideer.
- Etter hvert kunne konstruktiv kritikk ta mer plass.
- Det viktigste var å gi tilbakemeldinger som fremmet manusprosessen.

### Eksternt:

- Forfatter Erling Kittelsen.
- Leser søker bok, to av deltakernes manus i utviklingsfasen inngikk i programmet på redigeringskurset.

### Internt:

- Fra prosjektleder.
- Fra prosjekt deltakerne (frivillig). Å dele manus med deltakerne underveis kunne både fremme og stoppe utviklingen hos den enkelte. Noen skriver best på egenhånd, andre har mer behov for tilbakemeldinger.

## **Redigering**

Redigering har vært en viktig og stor del av manusprosessen. Deltakerne har snudd og vendt på ord og setninger. Etter hvert ble det naturligvis mer og mer flyt i tekstene.

Faglig påfyll: Redigeringsteknikker- to samlinger- Kurs med:

- Merete Morken Andersen, generelle teknikker.
- Hanna B. Bugge, leser søker bok. To av deltakernes manus i utviklingsfasen inngikk i programmet på redigeringskurset.

Eksternt:

- Forfatter Erling Kittelsen.

Internt:

- Fra prosjektledelsen.
- Fra prosjetdeltakerne (frivillig). For eksempel diskusjon om hvordan dialog uttrykkes skriftlig på tegnspråk.

## **Forfatterne - aktiviteter**

Prosjektet har en egen intern FB side til informasjon, tips og til deling av ytringer. I prosjektets første sesong hadde flere av deltakerne har egne møter/aktiviteter på biblioteker og noen hadde møter hjemme hos hverandre.

I prosjektet siste fase var opplesningsprosjektet en viktig aktivitet for den interne gruppen, der deltakerne samarbeidet i forbindelse med opplesning av egen tekst. Fysisk møter fant sted hjemme hos deltakerne. Covid 19 førte til at fysiske møter ble lagt på is.

## **Prosjektleders individuelle arbeid**

Prosjektet har krevd ulik individuell oppfølging og fleksibilitet. Administrasjon og organisering tok en del mer tid enn opprinnelig kalkulert. Antall samlinger og møter har være flere og boken ble tykkere. Stor grad av frivillig arbeid også fra deltakerne og styringsleder har bidratt til prosjektresultatet.

Sentrale oppgaver har vært:

- En pågående samtale med den enkelte under prosjektperioden. Individuelle samtaler, bli kjent med den enkeltes bakgrunn og erfaring. Det er et forsøk på å bidra til å dyrke frem nye fortellinger basert på ideene til den enkelte.
- Møter med referansepersoner i Leser søker bok, kursholdere og med styringsleder, samt dialog med HLF.
- Skrivekurs.
- Oppmuntring og støtte når skriveformen varierer.

- Tilbakemeldinger på manus og redigering.
- Laget kompendium som har blitt en håndbok for Skrivefabrikkens deltakere.
- Forlagsfisking og forlagssamarbeid.
- Administrasjonsarbeid og kvalitetssikring.

### **Andre aktiviteter**

Opplesningsprosjektet var et tilbud til de som kunne delta fysisk (3 samlinger). Forfatterne leste opp avsnitt fra egen novelle på morsmål. Det var svært nyttig og å se opplesningene. Opplesningene ga liv til tekstene. Novellene ble levende og originale. Denne delen av prosjektet engasjerte forfatterne.

### **Aktiviteter i Coronatiden**

Opplesningsprosjektet ble dessverre lagt på is da Covid 19 inntraff. Opplesningsprosjektet og fysiske samlinger ble satt på vent og erstattet av selvstendig manusutvikling. Nettsamlinger ble prøvd, men det fungerte dårlig kommunikasjonsmessig og teknisk mellom talespråklige og tegnspråklige.

I denne fasen forlaget har gjennomført kvalitetssikring. Mer selvstendig og individuelt arbeid med tilbakemeldinger fra prosjektledelsen.

### **Unge medforfattere**

Rett før forlagets deadline 1. juni 2020 fikk Skrivefabrikken inn fire nye noveller til antologien takket være prosjektets deltaker Kirsti Solbakk som er norsklærer på Briskeby videregående skole for hørselshemmede. Elevene på Briskeby skole bidro til å gi boken unge nye forfatterstemmer.

### **Manusprosessen- hindringer**

- Skrivningen kunne stoppe opp, nødvendig med pause.
- Enkelte var ikke fornøyd med tekst og begynte på nytt tema.
- Tilbakemeldinger/kritikk kunne stoppe en manusprosess.
- Å bli trygg på egen tekst, før den deles med resten av verden.
- Corona herjet, hindret samlinger.
- Hektisk hverdag.
- Forlaget måtte nedbemanne på grunn av Covid



## **Tiltak som ble gjennomført for å oppnå måloppnåelse**

- Rekruttering av skribenter.
- Skrivekurs med ulike anerkjente forfattere.
- Pitche-runde. Deltakerne fikk to minutter hver til å presentere ide, form og innhold.
- Manusworkshop: Presentasjon og diskusjon om utforming av hovedpersoner og handling.
- Diskusjon om dialoger. Hvordan uttrykkes dialog på tegnspråk i en novelle?
- Redigering og tilbakemeldinger.
- Flexibilitet. Flexibilitet!

## **Resultat - Samarbeid med Solum Bokvennen**

I samarbeidet har kvalitetssikring av bokens tekster vært en sentral oppgave.

- Korrektur og manusvask, tre runder og også i samarbeid med forfatterne.
- Godkjenning til manusvask og korrektur.
- Godkjenning til å komme på trykk.

## **Spredning og distribusjon**

Boken ligger på hjemmesiden hos forlaget, bokhandlerekjedene, Den norske bokklubben og biblioteker rundt i landet. Spredningsarbeidet blir fullført etter utgivelsen i januar 2022.

- Hjemmeside Solum Bokvennen.
- Hjemmesiden for salg hos de store bokhandlerekjedene.
- Hjemmeside Akademika.
- Hjemmesiden for salg hos Den norske bokklubben.
- Prosjekthjemmeside og omtale HLF.
- Hjemmeside Leser søker bok.
- Sosial medier.
- Evt anmeldelse og omtale i medier.
- Påmeldt til Innkjøpsordningen Kulturrådet.

## Resultatvurdering

Det har vært mange avslag og refusjoner underveis. Å skrive noveller til antologien krevde skriveerfaring, motivasjon, inspirasjon og utholdenhet. Svært få forlag utgir noveller. Kravene til språkbeherskelse har vært skyhøyt. Det har vært et langt skrivemaratónløp der prosjektdeltakerne aldri ga opp håpet. Ingen har trukket seg.

### Avvik fra prosjektbeskrivelsen

I litteraturprosjekter kan det skje store endringer underveis, både tematisk og tidsmessig i målet mot lansering. I dette prosjektet var det få som kjente til hverandre på forhånd. Vi måtte bli kjent med hverandre. Det var vanskelig å forutse prosjektførløp og ressursbruk tidlig i en prosjektbeskrivelse. Underveis i prosessen ble det mulig å se tekstenes potensiale og hva som var mulig å realisere litterært. Det tok tid før prosjektet fikk oversikt over produksjonsmulighetene. Det førte til noen avvik fra opprinnelig plan i prosjektbeskrivelsen.

- Utgangspunktet var å etablere en kjernegruppe på fem/seks forfattere. På grunn av stor interesse for å skrive endte det med forfattergruppe på atten deltakere med aldersspenn fra 17 til 93 år.
- Planen var å opprette eget forlag. Boken/antologien ble antatt av et forlag som er kjent for å utgi klassisk skjønnlitteratur, både originale og oversettelser.
- Tykkelsen på boken økte fra 200 til 370 sider.
- Estimert prosjektperioden var halvannet år. Tidsrammen ble sprengt: Prosjektet har sikkert satt verdensrekord i utsettelse. Årsaken bunnet i:
  - a. Større forfattergruppe.
  - b. Motstand under manusutvikling.
  - c. Refusjoner fra forlag.
  - d. Stadige redigeringer.
  - e. Skrivesperre.
  - f. Deltakere i hektisk hverdag (skrev på fritiden).
  - g. Venting og prosesser som deltakerne måtte gjennomgå for å bli trykk på før novellene deles med resten av verden.
  - h. Nåløyet er trangt i forlagsbransjen.
  - i. Forlaget har brukt langt tid på kvalitetssikring.

### Oppsummering og konklusjon

Det er et litterært mestringsprosjekt. En fleksibel og dynamisk prosess førte til en variasjon i form og innhold som styrker antologi-formen. Det var blant annet denne variasjonen som forlaget likte godt sammen med tekstene som berørte forlagssjefen.

At det ble gitt rom for tid, fleksibilitet og en dynamisk prosess økte skriveysten. Det har vært en produktiv Skrivefabrikk.

Hver og en av deltakerne har bidratt med sin erfaring. Skrivefabrikken produserte en bok/antologi «Støyen i stillheten» - uhørte noveller, en tykk bok på ca 370 sider som inneholder 24 noveller og dikt.

- Summen av hardt og langvarig arbeid førte til utgivelse på et av Norges mest anerkjente Forlag.
- Å etablere litterært samarbeid mellom tale/tegnspråklig har vært en gledelig og nyttig for oss som jobber med kommunikasjon.
- Deltakerne har fått opplæring, nettverk og erfare en manusprosess.
- Prosjektet har taklet krevende skrivefase, avslag, Covid 19, forlagsprosessen og mye venting. Dette har naturligvis tatt på den enkelte.
- Et stort mestringsprosjekt.
- Erfaring i å være fleksibel, tilpasse individuelle behov.
- Deltakerne har også jobbet selvstendig, flere forsetter med å skrive skjønnlitterært på egen hånd.
- Ytringsfrihet for tunghørte og døve.
- 

En fleksibel og dynamisk prosess førte til:

- Variasjon i form og innhold som styrker antologi-formen.
- Øvelse i formuleringskunsten.
- Deltakere fikk tid og ro til å skrive.
- Ingen har trukket seg. Alle deltakere produserte noveller.
- Prosjektet har utviklet et felleskap - Skrivefabrikken.

Vi håper at variasjonene i novellene vil nå en større bredde med tunghørte og døve lesere og at boken treffer ulike generasjoner fra unge til eldre lesere. Vi håper også at boken vil være til nytte og glede for øvrige lesere.

## Nytte

Døve og tunghørtes problemer med å lære norsk språk har gjort at de ikke har så enkelt for å delta i den offentlige samtale og i den borgerlige offentligheten. Men denne boken har vi kommet et lite skritt videre i den offentlige samtalen, og et stort sprang for Skrivefabrikkens deltakere.

- Mestring gir gode helseeffekter.
- Blitt litt klokere og modigere.
- Terapeutisk effekt: Når man skal skrive om noe som er smertefullt og nært er det om å gjøre og bruke et språk som er behersket. Å skrive om noe fra eget liv, er å ta makten over livet sitt og gi det en litterær form. Da har man klart å se seg selv utenfra. Og for det andre er det slutt på at andre har definert dere og deres eget liv. Det er å ta kontroll over sitt eget liv.
- Boken bidrar til å skape sunne oppfatninger av tunghørte og døve.
- Prosjektet har bevist at blandingen med talespråklige /tegnspråklig forfattere har resultert i et innovativt og fruktbart samarbeid.

## Fremover

Flere av deltakerne føler tilknytning til Skrivefabrikken og spør etter et varig skriveverksted. Noen er i godt i gang med nye manus, og flere har et sterkt ønske om å skrive mer. Det er enklere å jobbe i en manusprosess i et eget miljø slik som vi har etablert gjennom Skrivefabrikken.

Det er opprettet en veldig fin forfattergruppe. Antologien/boken vekker interesse. Vi håper også at prosjektet har produsert tekster som har potensiale til å brukes til fremtidige prosjekter som for eksempel et opplesningsprosjekt eller kanskje et scenekunstprosjekt.

Det gjenstår først å høste tilbakemeldinger og kritikk fra leserne. Vil leserne identifiserer seg med tekstene? Vi lurer på også om vil boken skape debatt? Og vil boken blir innkjøpt av Kulturrådet?

## Mulige delmål

- Resultatene fra boken kan presenteres i et essay. Solum Bokvennen produserer og utgir et av landets viktigste litterære tidsskrift; Bokvennen litterære avis.
- Søke om støtte til å utgi deler av boken som videobok på tegnspråk.
- Søke om støtte til opplesningsprosjekt (basert på utdrag av bokens tekster).

## Organisering

Prosjektleder: Rita Lindanger er redaktør i boken.

Bakgrunn: Cand philol i Musikkvitenskap UiO. Har bl.a. skrevet manus for NRK Drama og har vært i manuskriptstøtteordningen på Statens studiesenter for film (Norsk Filminstitutt). Har også i en årrekke jobbet som musiker (pianist) og skuespiller i forskjellige scenekompanier, turnert i inn- og utland. Har bl.a. vært med i to Dam-prosjekter tidligere; som prosjektleder i «Membran-Beethovens Testamente» som var et samarbeid med døve scenekunstnere, oppført på DNO&B i 2013, og sist som musiker/aktør i dansekunstproduksjonen «Tumble in the Jungle» som var tilrettelagt for hørselshemmede barn som er et av de mest spilte stykkene i Norge de siste årene.

Styringsleder og prosjektansvarlig: Rezan Saleh

Bakgrunn: Regissør fra Universitetet i Bagdad og har master i teater fra UiO. Arbeider som forsker på Ibsen senteret der hun arbeider med å bringe Ibsens verker ut i verden bl.a. til Midtøsten, hennes forskning fokuser på å bygge kulturelle bru mellom Øst og Vest.

Prosjektleder og prosjektansvarlig har tidligere samarbeidet på interkulturelle sceneproduksjoner.

### Referansepersoner:

- Hanna B. Bugge, rådgiver i Leser søker bok på Litteraturhuset i Oslo har bidratt med kurs og har vært sentral på rådgivning. Møter gjennom prosjektperioden.
- Fagsjef hørsel Steinar Birkeland i HLF har bidratt med råd og veiledning. Vi fikk også bruke lokalene på HLF som har universell utforming. Birkelands positive og faglige tilbakemeldinger bidro til ro, trygghet og sunn utviklingsfase.

### Ressurspersoner:

- Erling Kittelsen har bistått med individuell veiledning på manus. Kittelsen så potensiale i tekstene og kom med strategiske og nyttige tilbakemeldinger.
- Merete M. Andersen og Thorvald Steen holdt meget motiverende og inspirerende foredrag generelt om skrivekunsten.
- Oslo og Akershus tolkesentral har til dels dekket tolkebehovet på samlinger.
- Kirsti Solbakk, forfatter i boken og norsklærer på Briskeby skole for hørselshemmede. Kirsti rekrutterte hørselshemmede elever.
- 17 forfattere har vært de viktigste ressurspersonene. Maria Novikova har bidratt med skarpe tilbakemeldinger. Lena M. Tønder har vært en ressurs i opplesningsprosjektet og på tilbakemeldinger på tekst. Med utgangspunkt i Lenas eget undervannsfoto har forlaget laget cover til boken. Solfrid Ohm, Irene R. Størkersen, Mette Senn og Knut Størkersen har vært ressurspersoner på interne samlinger og bidratt med tilbakemeldinger på tekst. Ida Jo Haaland, Finn Arild Thordarson, Jannicke Kvitvær og Hilde Gjermundrød var vært ressurser i eksterne gruppen både på teksttilbakemeldinger og innspill.
- Rezan Saleh har vært en ressursperson på samlingene og for prosjektleder. Hun har bidratt med positiv støtte, nettverk og evalueringer underveis. Hun har bidratt til å skape et levende gruppemiljø og har lært oss Ibsen å kjenne.
- Gunnar Totland/Solum Bokvennen. Kvalitetssikring og utgivelse.

## **Kilder**

Merete Morken Andersen, *Skriveboka*. Aschehoug Forlag. 2008

Thorvald Steen *Det hvite badehuset* Forlaget Oktober 2017.

Lise Falsen og Tover Bjørner Lindeberg. «Hørselhemmede i norsk litteratur.» Semesteroppgave. Statped Skriftserie nr 11. Utgitt av Møller Kompetansesenter, 2003.

Calixte Arnaud *Abbe de L'Epee og hans livsverk*, Oversatt av Kirso Paulsen. Døves Forlag A/S Bergen 1909.

Jürgen Habermas. *Borgerlig Offentlighet: dens fremvekst og fall*. Den norske Bokklubben Oslo 2005.

## VEDLEGG SLUTTRAPPORT

### Evaluering/tilbakemeldinger fra ni forfattere:

1

Skrivekursene har gitt meg stort utbytte fra samtlige alle foreleserne; Erling Kittelsen, Merete Morken Andersen, Thorvald Steen, Hanna B. Bugge (leser søker bok). Forelesning av Finn Arild Thordarson (Super Visuell) og Rezan Saleh (Om Ibsen). Deres kunnskap, innsikt og formidling om skriving og ikke minst tilbakemeldinger fra egne skriv har bidratt og lagt grunnlag for min novelle «tre familiehemmeligheter»

I noen tilfeller fikk jeg utbytte av referater. Jeg opplevde at jeg stort sett fikk med meg det meste. Jeg har derimot stort utbytte av powerpointene.

Jeg er imponert over hvor bra kommunikasjonene mellom tegnspråklige og ikke-tegnspråklige fungerte. Alle bidro til å hjelpe hverandre, si fra og være der for hverandre i formidlingen.

Jeg fikk god hjelp med tegnspråk støtte fra andre når jeg kommuniserte med tegnspråklige, da jeg selv er ikke-tegnspråklig.

Gruppedynamikken har vært preget av at det er to-språklig og nettopp dette er kjempeviktig for prosjektet for at vi kan speile hverandre og få dypere innsikt i hvor krevende kommunikasjon er, også med og uten lyd pga hørselsutfordringer.

Skrivefabrikken har gitt meg ny innsikt og det har vært en lærerik erfaring. Rita er og har en drivkraft som samler ulike personer til nettopp et så unikt og kreativt prosjekt. Jeg opplever å være med på noe helt spesielt og annerledes. Det å være endel av en gruppe som setter ord på hvordan det kan oppleves å være tegnspråklig og det å ha nedsatt hørsel.

Gjennomføringen av skriveprosjektet har gått fint. Jeg setter uendelig pris på tiden Rita har brukt til å samtale med meg i flere omganger, motivere, forstå og trygge meg i prosessen ettersom man deler mye personlige erfaringer og finne trygghet i egen formidling. Ettersom jeg hadde en periode jeg ikke turte å sette novellen på trykk. Rita har en utrolig evne til å formidle og vise troen på andre. Jeg er svært ydmyk over å få være endel av denne gjengen.

Kursene har bidratt mye og Hanna B. Bugge har også bidratt til å gi meg tilbakemeldinger som også gav meg tro.

Ja, jeg har lyst å skrive mer skjønnlitteratur.

Har vært så heldig å ha muligheten til å være med på samlingene i Oslo, inspirerende og lærerike forelesninger sammen med hyggelige mennesker. Ble mer kjent med tegnspråklige, noe som var berikende for mitt vedkommende. Det at vi møttes jevnlig gjorde at vi ble bedre kjent med hverandre. Referatene var en fin oppsummering og påminnelse om det vi hadde vært gjennom på samlingene. For meg var det helt supert med skrivefolk. Jeg opplevde at skuldrene sank mange hakk, jeg fikk mulighet til å konsentrere meg om det som ble sagt, uten å streve for å høre, lure på om jeg har hørt alt og å være redd for å ha hørt feil. Det at vi leste hverandres manus, og ga tilbakemeldinger opplevde jeg som særdeles givende og lærerikt. Det har gitt meg lyst til å skrive mer. En av de tingene som jeg likte veldig godt, og som jeg har tatt med meg videre, er det å skrive i 5 minutter med et valgt tema. Jeg fikk med meg et av barnebarna på en slik økt, og det var artig for oss begge to. Dette var noe flere av foredragsholderne anbefalte for å stimulere kreativiteten i skrivingen. Takk til Rita for den inspirasjonen hun sprer om seg med. Herlig menneske!

3.

Takket være Skrivefabrikken har jeg fått større skriveglede. Fra å ikke ha skrevet stort mer enn stiler, har jeg nå produsert novellen til Skrivefabrikken og en ikke ferdigstilt roman.

Jeg har møtt opp på samtlige samlinger, med ett unntak. Det har vært helt avgjørende for min utvikling. Referatene er gode å ha i etterkant, men kan ikke måle seg med å selv være til stede å delta aktivt. De tilbakemeldingene jeg har mottatt på manuset, både fra Erling Kittelsen og fra gruppa, har vært nødvendig i læringsprosessen.

Dynamikken i gruppa har vært strålende. Det at vi er så forskjellige og tenker så ulikt, bare bidrar til større innsikt og forståelse, og har kanskje gjort meg til en bedre mann for min hørselshemmede kone.

Takk til Rita og Rezan, og alle deltakerne. Nå gleder meg til å fortsette med skrivingen.

4.

Det fantastiske med Skrivefabrikken var et felles samlingspunkt/møtested for hørselshemmede med samme mål og interesse, ekstra suverent var at disse samlingene ble ledet av Rita som selv er hørselshemmet. Et fantastisk forbilde Jeg deltok på samtlige samlingene som hadde forskjellige faglige innhold og foreleseres som presenterte ulike aspekter i å skrive en fortelling. Alt fra hvordan få tid til å skrive noe, virkemidler til å skrive en fortelling, selvopplevd fortelling til språkform (lett lest eller tunglest)

Deltakelse i skrivefabrikken har gitt meg økt kunnskap om hvordan en bok blir til (en prosess), hvordan utforme en fortelling og hva som kreves av skribenten (ideer og tanker, skriveid, uttrykksformer osv). Videre opplever jeg at dette har gitt meg mersmak til å skrive mer og ha en sparringspartner i prosessen.



5.

Jeg har hatt et stort utbytte av å delta på skrivefabrikken sitt skrivekurs med gode rutiner for at vi kunne lære og å skrive noe brukbart. Rita Lindanger hadde et godt gjennomtenkt opplegg som fungerte helt utmerket. Hun tok hensyn til alle deltakerne. Hun hadde på forhånd satt sammen et godt gjennomtenkt opplegg. På den måten at hun tok hensyn til alle deltakerne med litt forskjellige behov. Hun ordnet med et godt møtested som ga dempet lyd, hvor det også på forhånd var mikrofoner til hver deltaker med teleslynge. For de som ikke kunne bruke teleslynge hadde hun bestilt og fått på plass hjelpemidler slik som tegnspråktolker og skrivetolker. I tillegg fikk hun flere forfattere til å komme og holde foredrag for oss, der en forfatter var funksjonshemmet.

-

Forfatterne ga et foredrag hver som var forskjellig, de dekket mye innenfor et forfatterskap. Rita Lindanger hadde nøye overveid hva slags bakgrunn forfatterne burde ha for å gi oss deltakere et godt utbytte. På den måten hadde hun truffet godt og fått på plass de mest hensiktsmessige forfatterne for vår gruppe i skrivefabrikken. Det ga meg et innblikk i årsak, hvorfor og hvordan de valgte å skrive bøkene sine. Alt i alt er jeg utrolig takknemlig for å ha fått delta i skrivefabrikken sitt skrivekurs. Livet har blitt så mye bedre for meg i min ensomhet som døv. Sluttreslutatet ble en antologi.

6.

Da jeg først ble med i Skrivefabrikken var jeg på et sted i livet hvor jeg hadde det veldig tøft. Det å kunne være med på et kreativt prosjekt på mine premisser (mtp all tilrettelegging) var et lyspunkt, og jeg tror det bidro til at jeg holdt meg oppe. Det er jo ikke akkurat flust med slike tilbud når man er hørselshemmet.

Forelesningene, spesielt de som var fokusert på skrijving, var veldig spennende og jeg hadde stor nytte av referatene. Det var også veldig interessant å teste ut det å ha både tegnspråktolk og skrivetolk på en gang, det var veldig fint å kunne velge hvor jeg ville ha fokus, nettopp fordi valgmulighetene var der.

Det var fint å delta i en skrivegruppe hvor man har mer eller mindre felles, og ulike, erfaringer ift det å være hørselshemmet, og kjenne på det samholdet og tryggheten i det. Flott med gode pauser med mulighet til energipåfyll (mat).

Jeg ble veldig inspirert etter hver samling, men skriver fortsatt sporadisk. Har også funnet ut at sakprosa kanskje er noe som passer meg bedre. Så dette skal jeg utforske videre...

Tusen takk for initiativet, Rita! Det betød mye for meg

7.

- a. Kunne ikke komme fysisk på forelesningene og kursene, deltok eksternt.
- b. Ja, jeg hadde absolutt utbytte av referatene som ble sendt oss etterpå! 😊
- c. Mye skriftlig kommunikasjon som fungerte bra. Videochat litt vanskelig.
- d. Skrivefabrikken inspirerte til videre skriving samt det å være i kontakt med andre skribenter og erfaringsutveksling.
- e. Jeg studerte og jobbet på samme tid, det kompliserte litt for gjennomføringen. Koronapandemien påvirket også. Jevnlig kontakt hjalp godt.
- f. Høstet bra utbytte av tilbakemeldingene fra deltakere, ledelsen og forfattere.
- g. Ønsker at jeg kunne møtt opp fysisk- vanskelig å kombinere med arbeidshverdagen. Neste gang kunne det vært fint å ha en digital løsning også (direktesendt forelesning etc).
- h. Jeg ønsker å skrive mer skjønnlitteratur, har også fått inspirasjon til å skrive mer av andre sjangre.
- i. Det var en god gruppedynamikk hvor vi utfylte hverandre (i hvert fall min digitale opplevelse av det).

8.

Evaluerings: Jeg fikk mest utbytte av Thorvald Steen, Merete Morken Andersen, Hanna B. Bugge (Leser søker bok), Finn Arild og Rezan :) Jeg var inspirert mest av Hanna B. Bugge med sine utfordringer til oss med korte frist, f.eks. skriv ned på 1 eller 5 minutter. Det er en ny og nyttig metode for meg :)

Ja, jeg hadde stort utbytte av referatene, fordi jeg gikk alltid glipp av noe når noen pratet samtidig eller når en av tolkene, enten tegnspråktolk eller skrivetolk, hang bak og ikke tolket alt. Ønsker å fortsette med å motta referat :)

Jeg synes kommunikasjon mellom tegnspråklige og ikke-tegnpråklige gikk greit og jeg håper på å få mer tid til å bli kjent med ikke-tegnpråklige deltakere i gruppen.

Skrivefabrikken bidro meg mye med å ferdigsstille min novelle. Jeg husker ikke Kittelsen og jeg var ikke så begeistret for ham hvis jeg må være ærlig. Setter pris på tilbakemelding fra prosjektledelsen og andre deltakerne. Det var synd at det ble bare den ene gangen og slutt på det i videre prosess.

Gruppedynamikken kunne vært bedre og jeg håper på flere deltakere neste gang.

Ja, jeg har lyst til å skrive mer skjønnlitteratur!

Ja, veldig godt utbytte av alle foredragene, spesielt fra Erling Kittelsen og Hannah Bugge. Jeg fikk dessverre ikke med meg alle forelesningene siden jeg bodde i utlandet. Referatene var veldig gode og jeg fikk godt utbytte av dem. Ganske bra kommunikasjon mellom tegnspråklige, og ikke- tegnspråklige, men vi burde ha gjort noe sosialt sammen helt i begynnelsen. for å bli enda bedre kjent og trygge på hverandre. Gjerne noe som ikke var så avhengig av tolk, noen leikepregede aktiviteter, gjerne ute. Jeg fikk skrevet mye i de årene jeg hadde permisjon fra jobben, og fått lyst til å skrive mer. Jeg har fått konkrete og gode råd om hvordan jeg kan revidere tekstene mine, spesielt fra Erling Kittelsen. Og jeg har blitt kjent med mange hyggelige folk både døve, tunghørte og hørende. Veldig positivt å samarbeide med tegnspråkbrukere om opplesning av manus! På grunn av Covid ble det jo utsettelse, men prosjektleder har vist en fabelaktig stå-på- vilje og fått det hele i havn.

## Utdrag - tekster

Av Mette Senn

*Jeg ligger i et mørkt rom med lukkede øyne, jeg vet ikke om jeg er våken eller i en drøm, men når jeg åpner øynene igjen ligger jeg ved siden av farmor. Vi ligger begge på ryggen med hodene vendt mot hverandre. Blikkene hviler fredfullt og jeg synker inn i en tidløs tilstand. Det er første gang jeg er opplever min farmors nærvær så sterkt og tilstede. Det er som hun oppdager meg, eller at jeg føler meg oppdaget, eller at jeg oppdager farmor for første gang. Himmelsengen når omtrent opp til taket. Nesten til stjernehimlen. Farmor griper hånden min. Den er myk, sart og varm. Uten ord forteller hun meg at jeg ikke trenger å være redd. Blikket hennes sier at jeg er trygg. Jeg vet intuitivt at dette er siste gang vi sees. Dette er farmors måte å ta avskjed på. Brått flyr kroppsvarmen hennes av gårde. Ut gjennom taket, ut i vinternatten, ut på denne mørke stjernehimlen som glitrer og skinner fra snøens krystaller. Hånden hennes blir kaldere og kaldere, sekund for sekund. Ansiktet skifter farge, rosa kinn blir til hvitblek hud. Hun tar sitt siste åndedrag. Det myke grepet rundt hånden min mister sakte kraft. Jeg er ikke redd. Jeg er ikke trist. Jeg er trygg. Hun lover meg at jeg skal være trygg.*

Av Kirsti Solbakk

*Klokka er halv seks om morgenen. Her sitter du innpakket i tepper og sjal, på Mahima meditasjonssenter i Myanmar. Du tenker på pusten mellom neseborene og leppa. Etter en høst med lite pusterom, ønsker du å finne tid til å tenke tanken ut. Du skriver under på at du skal følge reglene, ikke snakke, ikke lyve, ikke spise etter tolv. Ikke drepe. Det første som skjer da du kommer inn på det vesle badet og skrur på springen, er at maur popper ut fra kranen og forsvinner ned i sluket. Du har drept dem med vannet.*

Av Irene Rognlie Størkersen

*Om kvelden før vi la oss, samlet vi oss i stua, og far leste for oss. Jeg hadde mest lyst til å sitte på fanget hans, men da kunne jeg ikke munnavlese. Jeg satt alltid rett imot han. Det verste med lesestundene var at vi jentene skulle strikke samtidig, og det gikk ikke så bra for meg. Enten ble strikketøyet til en uformelig masse med floker og vaser på garnet, eller så fikk jeg ikke med meg historien som ble lest. Jeg valgte å se på fars lepper som formet ordene. Strikkingen fikk stå sin prøve. Fortellingene var hundre ganger mer spennende enn en lapp til et lappeteppe som aldri ble ferdig.*

Av Knut Helge Størkersen

*Med litt plunder får jeg satt høreapparatene der de skal være.  
«David, kan du høre hva jeg sier?»*

*Han ser på meg og nikker.*

*«Hvor er mamma eller pappa?» Jeg prøver å snakke med tydelige munnbevegelser. «Mamma og mommo gikk fra meg.» Nå hører jeg at han har vanskeligheter med uttalen.*

*Et plutselig lynglimt får oss begge til å skvette, og like etter kommer et kraftig tordenskrall rullende over oss. David river av seg høreapparatene og ser engstelig på meg.*

Av Maria Novikova:

*"... Gikk tilbake til kassen. Jeg måtte svelge min frykt for hørende. Jeg prikket på hofta til en kassemann. Jeg spurte en ung mannlig ansatt: "Wo Mama?" på tysk tegnspråk, med hevede øyenbryn. Jeg så nøye på ansiktet hans. Forventet å se bevegelser i hans øyenbryn. Jeg så ned på hans hender, hengende langs kroppen hans. Så opp igjen til ansiktet. Plutselig bevegde leppene seg fort. Men ingen håndbevegelser. Jeg gjentok mitt spørsmål på tegnspråk. Leppene hans bevegde seg langsommere. Skjønte ikke hva han drev med. Han så meg blankt. Han snudde seg litt til høyre og hentet papir og penn fra kassebordet. Han snudde seg tilbake til meg og tegnet masse små symboler, mange streker, noen skråskreker inntil dem og noen sirkler. Jeg forsto ikke hvorfor han ga meg en tegning. Hvordan skulle den besvare mitt spørsmål? ... "*

Av Solfrid Ohm

*En sommerdag da mammaen sov på solsengen sin så gikk hun opp under hestekansanejtreet, forsiktig så hun ikke lagde lyd i gresset. Hun dukket under en gren og gikk opp mot muren, men hvor var trappen? Der var den like grønn av mose som resten av muren under hestekastanjen. Hun satte opp foten på det første trinnet og så det andre. Da hun var oppe på stien mellom de to hageflekkene bak huset til bestemoren så løp hun for nå skulle hun se hvordan det var på framsiden av huset. Hun hadde ikke fått lov til å gå der alene, hun hadde heller ikke klart det før.*

*Der måtte hun gå forsiktig gå forsiktig fordi det var vann som rant langs fjellveggen i en renne der og en liten kant å gå på, så var hun fremme ved bislaget til huset. Der onkel Ole ofte kom inn og luktet fjøs av og til, når hun var der inne på besøk med mor og far. Hun gikk forbi og ut på tunet, bort til hekken. Der i hekken var det en trapp, den var spennende. Men da hørte hun mammaen sin som kom løpende og tok henne på armen og gikk tilbake til plenen nedenfor hestekastanjetreet med henne på slep.*

Av Lena Ma Tønder

*«Hvordan kan det ha seg at vi dør som kopier?» undret den ferske sekstenåringen, Lyra. Hun vandret i den store, fargerike hage-labyrinten til morfaren sin og stoppet opp ved den røde rosebusken. (...) Overveldet sto Lyra tilbake, men med en ny kraft hun ikke var klar over. (...)*

*(...) Det skranglet så fælt i metallskroget at det bråvekket Lyra fra den harmoniske forestillingen hun var vitne til. Skranglelyden hadde gått så skarpt inn på høreapparatene hennes, at det ga gjenlyd av øresus i ettertiden»*

Av Ida Jo Haaland

*«" TA Plass, ELSA", sier mannen med abnormt store munnbevegelser og holder den utstrakte hånden i retning en stol. Elsa tenker at denne mannen ganske snart kommer til å få kjeven ut av ledd. Hun hadde bestilt tolk til dette møtet, men ingen var ledige. Hennes faste saksbehandler kan litt tegn, men hun har vært fraværende en tid nå. Elsa blar i notatblokken sin og finner fram til en godt brukt side. Viser den til saksbehandleren med overdreven munnmotorikk. Der står det: "DU TRENGER IKKE SNAKKE OVERDREVET TYDELIG. SNAKK NORMALT OG SE PÅ MEG NÅR DU SNAKKER SÅ FORSTÅR JEG. "*

## Medforfattere og deltakere



Mette Senn (f. 1972): Studerer master i spesialpedagogisk rådgivning – audiopedagogikk ved UiO. Medfødt med moderat/alvorlig hørselstap og er tredjegerasjon. Fikk høreapparater seks år



Maria Novikova (f. 1988): Tredje generasjonsdøv. Medisinsk tunghørt. Døv identitet. Bachelorgrad i språk og kultur. Praktisk-pedagogisk utdanning i tegnspråk, engelsk, japansk. Alenemor til to barn, 4 år og 10 år. Russer. Stolt norsk statsborger. Aktiv gamer.



Irene R. Størkersen (f. 1959): Forfatter, spesialpedagog, firebarnsmor og bestemor til åtte. Fikk som toåring meslinger og ble nesten døv.



Thorbjørn Johan Sander (f. 1928): Ble døv da han var ni år gammel. Gikk på døveskole. Typograf. Redaktør. Forfatter.



Kirsti Solbakk (f. 1964): Norsk lærer på Briskeby videregående skole. Har bodd på Island og i Myanmar. Tunghørt og døv på ett øre. Fra Ålesund.



Finn Arild Thordarson (f. 1974): Sivilingeniør og sosial entreprenør. Grunnlegger av Supervisuell-konsernet i Sandefjord. Har vært helt døv hele livet.



Ida Johanne Haaland (f. 1984): Bosatt på Karmøy. Døv. Barne- og ungdomsarbeider med tilleggsutdanning i miljøarbeid. Liker kunst og litteratur.



Hilde Gjermundrød (f. 1986): Fra Sandefjord. Privatpraktiserende psykolog, fagleder og tegnspråkkonsulent. Født døv og snakker fem språk





Jannicke B. Kvitvær (f. 1988): Tredjegerasjonsdøv. Tidligere redaktør for *Døves Tidsskrift*. Snakker seks språk flytende. Bosatt i Stockholm og jobber til daglig som frilanser.



Knut Helge Størkersen (f. 1957): Utdannet skipsmaskinist og fotterapeut. Har tinnitus. Far til en sønn. Fra Harstad



Solfrid Ohm (f. 1958): Høyskolegrad i Edb og systemering. Grunnfag i psykologi. Døv, men snakker normalt. Fra Haugesund.



Lena M. Tønder (f. 1975): Adjunkt og seniorrådgiver ved Statped og masterstudent ved NTNU. Sterkt tunghørt og daglig tegnspråkbruker



Majken Janne Wessel (f. 1989): Har vokst opp med en mamma som er nesten døv.  
Fra Drammen.



**Lin Emilie H. Bakken** (f. 2001): Gått på Briskeby videregående skole for hørselshemmede og har diskanttap.



Stine Stensrud (f. 2002): Gått på Briskeby skole. Født tunghørt. Er svært interessert i musikk og sang. Fra Skreia på Toten.



Dina Mari Laupstad (f. 2002): Elev på Briskeby videregående skole. Har spilt i band i snart 7 år. Selv om han er døv på begge sider og bruker Cochlea implantater, er musikk for han den beste lyden som finnes. Fra Andenes i Nord-Norge.

Anne-Margrethe (f. 2001): Studerer sosiologi og kriminologi. Énsidig døv siden elleveårsalder.



Rita Lindanger (f 1964): Prosjektleder for Skrivefabrikken. Redaktør for «Støyen i stillheten». Musiker og manusforfatter. Har tidligere skrevet filmmanus. Sterkt tunghørt fra fem år, og døv fra 28 år, fikk CI implantat i 2017.



Rezan Saleh (f 1971) Styringsleder i Skrivefabrikken for tunghørte og døve. Regissør fra Universitetet i Bagdad og har master i teater fra UiO.